

Kerkvaders

Het einde van de Christologische strijd,
de concilies
van Efese (431) en Chalcedon (451)

Het einde van de Christologische strijd.

Slotacte

- de beslissende periode voor de Christologie is de tijd tussen het begin van de Nestoriaanse controverse in 428 en de concilie van Chalcedon in 451.
- in dit conflict werden theologische vraagstukken vermengd werden met politieke conflicten, persoonlijke interesses, vooroordelen, enz.
- het is niet altijd even verkwikkend.

Het einde van de Christologische strijd.

Nestorianisme

- Nestorius (+451) patriarch van Constantinopel werd afgezet op 10 april 428.
- reeds bij het begin van zijn ambt had hij de vraag gesteld naar de geschiktheid van de term moeder-van-God (**θεοτοκος**) voor de heilige maagd.
- Hij stelde dat de titel moeder-van-Christus (**χριστοτοκος**) geschikter was.
 - ▶ de titel Theotokos werd in zijn tijd al algemeen geaccepteerd in de Alexandrijnse school, dit was een gevolg van hun leer over de *communicatio idiomatum*.
 - ▶ dit laatste betekent dat, omdat de persoon van Jezus gevormd wordt door het Woord, diegene die mens geworden is aangeduid kan worden als God.

Het einde van de Christologische strijd.

Nestorianisme

- Nestorius gebruikte echter aanstootgevende en ongenuanceerde taal als hij over dit onderwerp sprak, waardoor hij stevige oppositie opriep.
 - ▶ zo stelde hij dat Maria een *mens* ter wereld bracht, die *de drager van de godheid was*, maar die niet God is.
 - ▶ immers de godheid kon niet negen maanden in de schoot van een vrouw gedragen worden, of in luiers gewikkeld zijn, gestorven en begraven zijn.

Het einde van de Christologische strijd.

Nestorianisme

- Cyrillus van Alexandrië (patr. 412; +444), zag in Nestorius een herleving van de theorie die in de 4de eeuw werd afgewezen:
 - ▶ nl. de twee zonen die enkel door een morele eenheid worden samen behouden.
- op basis van Cyrillus' weergave van Nestorius wordt en werd het Nestorianisme gezien als de heresie die de Godmens in twee personen scheidde.
 - dit lijkt geen eerlijke weergave van Nestorius' positie
- Nestorius wees echter deze interpretatie resoluut af.

Het einde van de Christologische strijd.

Nestorianisme

- tot het huidige dag zijn de geleerden het niet eens over de precieze interpretatie van de visie van Nestorius.
 - ▶ sommigen zien hem als orthodox en een slachtoffer van kerkelijke intriges
 - ▶ anderen houden het in meer of minder mate bij de traditionele beeld over hem.
- de basisprincipes van Nestorius zijn duidelijk.
 - ▶ hij benadrukte hij dat de **twee naturen** van Christus onveranderd en onderscheiden bleven in hun vereniging.
 - ▶ “Ik hou de naturen apart (χωρίζω τας φύσεις), maar ik verenig de aanbidding”, was één van zijn geliefde uitdrukkingen.

Het einde van de Christologische strijd.

Nestorianisme

■ zijn redenen hiervoor zijn duidelijk:

- ▶ 1. hij wilde onderlijnen dat de incarnatie niet geleid heeft tot verandering of lijden van het Woord.
 - volgens hem leidt de theorie van Cyrillus over de hypostatische unie onvermijdelijk ertoe om het Woord te zien als subject van het lijden van de Godmens.

- ▶ 2. Christus moest een volledig menselijk leven leiden met daarin groei, lijden, bekoring enz. om ons de kunnen verlossen. De tweede Adam moest immers werkelijk mens zijn.
 - echte menselijke ervaring in Christus was onmogelijk als in zijn ogen, als de mensheid van de Heer opgegaan was en beheerst werd door zijn godheid.
 - toch was Nestorius tegelijk absoluut zeker van de eenheid van het geïncarneerde Woord, of de Godmens. Het was één enkele persoon (prosopon).

Het einde van de Christologische strijd.

Nestorianisme

- Nestorius was zeker geen Nestoriaan in de klassieke zin van het Woord.
 - ▶ hij wees immers de leer van 'de twee zonen' af.
 - ▶ het probleem in zijn leer is dat hij de onafhankelijkheid en volledigheid van de beide naturen zozeer benadrukte dat hij moeite had, om de persoon, het metafysische subject van de Godmens, duidelijk te zien.
- als hij beweerde dat de mensheid van Christus een persoon (hypostase of prosopon) was bedoelde hij daar niet mee dat de mensheid een onafhankelijke persoon was, maar enkel dat het objectief een echte realiteit bezat.
 - ▶ hij plaatste de eenheid van de Godmens in het 'gezamenlijke prosopon'.

Het einde van de Christologische strijd.

Cyrillus van Alexandrië (+444).

- de oppositie tegen Nestorius werd geleid door de weinig scrupuleuze Cyrillus van Alexandrië.
 - ▶ hij interpreteerde de leer van Nestorius als een louter externe vereniging tussen het Woord en een gewone mens.
 - ▶ bij Nestorius werd de incarnatie een illusie.
 - ▶ ook de verlossing werd ondermijnd want het lijden van Christus en zijn reddende daden, zouden dan niet die van de geïncarneerde God zijn maar van een gewone mens.
 - ▶ de eucharistie werd beroofd van haar levengevende kracht en heretisch herleid tot kannibalisme, immers in zijn visie lag enkel het lichaam van een man op het altaar er was het vlees dat de gelovigen ontvingen niet langer het vlees van de Godmens, in wie het Woord woont.

Het einde van de Christologische strijd.

Cyrillus van Alexandrië (+444).

- achter alle verschillen zat een flink terminologisch probleem.
 - ▶ Antiochië gebruikte natuur (φύσις) om de mensheid en de godheid van Christus aan te duiden.
 - ▶ Alexandrië gebruikte natuur (φύσις) voor de eenheid van Christus (= nu persoon (ὑπόστασις)).
- belang van de menselijke ziel van Christus.
 - ▶ eerst plaatste Cyrillus het lijden van de Heer in Zijn vlees, de enige toename in kennis die hij toegaf was de geleidelijke ontsluiting van de alwetendheid van het Woord.
 - ▶ tijdens de controverse werd duidelijk dat de Jezus' redelijke ziel het principe van lijden vormt en de voornaamste rol speelde in zijn daad van gehoorzaamheid en zelfgave.
 - hij sprak steeds over de eenheid van de natuur in het Woord en wees de leer over de twee naturen van af.
 - dit deed hij enkel omdat de twee-naturen-leer zou leiden dat een scheiding van de naturen.
 - toen hij inzag dat dit niet langer een gevaar was werd een compromis over de te gebruiken terminologie mogelijk.

Het einde van de Christologische strijd.

Het concilie van Efese (431)

- ee strijd was aanvankelijk zeer hevig.
 - ▶ Cyrillus veroordeelde Nestorius' opvatting over het moeder-van-God-zijn in zijn paasbrief van 429.
 - ▶ midden 430 nam hij contact op met paus Coelestinus. Hij stuurde hem een dossier met uittreksels uit de preken van Nestorius. Nestorius had ook naar de paus geschreven. De paus hield een synode in Rome in augustus 430 waarin hij de titel Theotokos verdedigde.
 - ▶ Nestorius moest binnen 10 dagen na het ontvangen van de besluiten zijn leer afzweren op straffe van excommunicatie. Cyrillus werd belast met de uitvoering van deze uitspraak.
- Cyrillus hield eerst een synode in Alexandrië waarna hij een nieuwe brief naar Nestorius stuurde waarin hij twaalf anathema's toevoegde die Nestorius moest ondertekenen.
 - dit was duidelijk een provocatie
 - de veroordeelde stellingen gaven overigens zeker geen goed beeld van het denken van Nestorius.

Van Efese (431) naar eenheid.

Het concilie van Efese (431)

- op 19 november 430 riep keizer Theodosius, op aandringen van Nestorius, een oecumenisch concilie samen in Efese voor Pinksteren 431 (7 juni).
- vrijwel alle bisschoppen waren niet op tijd aanwezig vanwege extreem weer.
 - ▶ Cyrillus begon met een 60-tal gelijkgezinde bisschoppen op 22 juni.
 - ▶ hij deed dit onder protest van de keizerlijke waarnemer.
 - ▶ Nestorius die in Efese was weigerden natuurlijk om deel te nemen. Deze bijeenkomst zette hem af.
 - ▶ Toen Johannes van Antiochië en de oosterse bisschoppen aankwamen op 26 juni hielden ze een eigen synode waarop zij Cyrillus en de plaatselijke bisschop Memnon afzetten en de twaalf anathema's veroordeelden.

Van Efese (431) naar eenheid.

Het concilie van Efese (431)

- de bijeenkomst van Cyrillus met de bisschoppen en de pauselijke legaten, die pas op 10 juli aankwamen, wordt het derde oecumenisch concilie genoemd.
 - ▶ Nestorius werd niet gerehabiliteerd.
 - ▶ Ondanks alles begonnen Alexandrijnen en Antiochenen steeds duidelijker de argumenten en de leer van de ander te begrijpen.
 - ▶ m.n. na de dood van paus Coelestinus op 16 juli 432 stuurde Xystus (Sixtus) III aan op verzoening, op voorwaarde dat de beslissingen van Efese aanvaard werden.
 - ▶ het instrument dat de eenheid bewerkte was m.n. het “symbolum van de eenheid” dat Johannes van Antiochië naar Cyrillus zonden.
 - ▶ deze begroette die brief enthousiast.
 - hierin is sprake van één persoon (προσωπον) en twee naturen (φυσις) in Christus.

Van Efese (431) naar eenheid.

De zaak van Eutyches (+461).

- na het concilie sloeg de balans door naar de andere kant.
 - ▶ Eutyches, een oude en verwarde abt uit Constantinopel (+461) leerde het monofysitisme
 - in Christus zijn er geen twee maar is er slechts één natuur. De menselijke natuur wordt a.h.w. als een druppel honing in de zee opgelost in de goddelijke natuur.
 - tenminste zo wordt zijn leer geschilderd.

 - wat hij werkelijk leerde is niet meer te achterhalen.
 - kennelijk begreep hij de problematiek niet en wilde hij enkel de eenheid van Christus verdedigen.

Van Efese (431) naar eenheid.

De zaak van Eutyches (+461).

- zijn tegenstander is de H. Flavianus van Constantinopel (446-449).
 - ▶ Eutyches werd veroordeeld op synode van Constantinopel in 448.
 - ▶ hier werd benadrukt dat de geïncarneerde Christus twee naturen heeft.
 - Voor persoon gebruikt Flavianus προσωπον (prosopon) en ὑποστασις (hypostasis) als synoniemen en bereidt daarmee de weg voor die naar Chalcedon (451) voert.
- in 449 roept keizer Theodosius een concilie samen in Efese.
 - ▶ in augustus houden de monofysieten dit concilie te Efese o.l.v. Dioscurus van Alexandrië (=de roverssynode of Latrocinium).
 - de 3 pauselijke legaten kregen geen kans om paus Leo's Tomus voor te lezen.
 - Eutyches werd gerehabiliteerd,
 - de verenigingsformule afgewezen
 - evenals alles wat verder ging dan het concilie van Efese in 431,
 - ook de belijdenis van twee naturen in Jezus werd veroordeeld.

Van Efese (431) naar eenheid.

Het Westen en paus Leo (440-461).

- tot nu toe had behalve Tertullianus (160-222) in het Westen nauwelijks iemand een bijdrage geleverd aan de Christologie.
- het Westen had weinig interesse voor de speculatieve aanpak van het Oosten, maar bij Tertullianus waren reeds de beide aspecten van de Christologie reeds duidelijk in evenwicht.

Het Westen en paus Leo (440-461).

Hilarius

- Hilarius (ca 315-367/8) sprak over de twee naturen (naturae) van Christus, die verenigd zijn in één persoon.
 - ▶ iedere natuur is volledig, zo heeft de menselijke natuur een redelijke ziel.
 - (tegen het arianisme dat de emoties en het lijden van de Heer aan de Logos toeschreef).
 - ▶ de eenheid betekent geen verandering of verwarring.
 - ▶ hij hield (foutief) dat het lichaam van Jezus niet aards was maar hemels: het kende dus geen menselijke zwakheden (wandelen op het water en de gedaanteverandering zijn natuurlijk voor dit lichaam).
- ▶ tegelijk met de overtuiging van de werkelijkheid van de menselijke natuur van Jezus is er duidelijk een neiging naar docetisme
- ▶ de persoon van de geïncarneerde is identiek aan de persoon van het Woord.

Het Westen en paus Leo (440-461).

Ambrosius

- Ambrosius (339-397) volgt dit denken. Augustinus (354-430) spreekt over “één persoon met twee substanties” die God en mens is.

Van Efese (431) naar eenheid.

Het Westen en paus Leo (440-461).

- het *Tomus Leonis* leert niets nieuws, maar vat met meesterlijke scherpzinnigheid de ideeën van zijn voorgangers samen. M.n.
 - ▶ 1. de persoon van de Godmens is identiek met die van het Woord
 - ▶ 2. de goddelijke en menselijke naturen bestaan in deze ene persoon zonder vermenging of verwarring.
 - ▶ 3. de twee naturen zijn twee principes van handelen, maar zij handelen steeds in harmonie met elkaar.
 - ▶ 4. de eenheid van de persoon is de basis voor de geldigheid van de *communicatio idiomatum*.

Van Efese (431) naar eenheid.

Het Westen en paus Leo (440-461).

- de vier thesen uit het Tomus Leonis behandelen niet alle Christologische problemen en raken een aantal van de Griekse discussiepunten niet aan.
- ze hadden echter wel de verdienste dat zij de wezenlijke punten leerden die allen konden aanvaarden.
 - ▶ de *Antiochenen* konden de tweeheid, de werkelijkheid en onderscheid van de twee naturen erin vinden en
 - ▶ de *Alexandrijnen* konden er de eenheid tussen de persoon het Woord en de persoon van de Godmens in lezen.

Van Efese (431) naar eenheid.

Het concilie van Chalcedon (451).

- Theodosius II (408-450) wilde Efese uit 449 overeind houden tegen paus Leo en de orthodoxen. Hij verongelukt echter op 28 juli 450.
- in 450 vraagt paus Leo I de grote (450-461) aan keizer Marcianus (450-457) om een concilie.
 - ▶ de paus zendt een brief om Flavianus te steunen, de zogenaamde *Tomus Leonis*.
 - ▶ het is een reactie op Flavianus' verslag over de synode van Constantinopel in 448.
 - ▶ meer dan 500 bisschoppen namen deel, waaronder de gezanten van de paus.
 - ▶ het concilie begon op 8 oktober 451.

Van Efese (431) naar eenheid.

Het concilie van Chalcedon (451).

- De eindtekst van het concilie is een mozaïek van twee brieven van Cyrillus, het Tomus Leonis, het verenigingssymbool en de geloofsbelijdenis die Flavianus aflegde op het concilie.
- kenmerkend is de erkenning van tegelijk de eenheid en de tweeheid in de Godmens.
 - ▶ in hun definities spreken zij over één persoon (προσωπον of ὑποστασις) en twee naturen (φυσεις).
 - deze twee naturen zijn:
 - “onvermengd en ‘onverwisselbaar’” (indivise et incommunicabiliter) [tegen de monofysieten]
 - en “onverdeeld en onlosmakelijk” (indivise et inseparabiliter) [tegen de nestorianen] met elkaar verbonden.

Het einde van de Christologische strijd

Het concilie van Chalcedon (451).

- Chalcedon bracht rust, zeker in het Westen.
- terwijl in het Oosten het Nestorianisme zich vestigde buiten de grenzen van het keizerrijk (Perzië) en het monofysitisme bleef bestaan, vaak in een orthodoxe vorm, waarin men enkel weigerde te spreken over twee naturen.
- het monofysitisme verspreidde zich m.n. in Egypte.

Einde